

REVISTA QUINCENAL DE CRENTES GALEGOS

IRIMIA

O maior de vós sexa o máis pequeno

ANO XXXI • Nº 823 - Do 27 decembro de 2010 ao 9 de xaneiro de 2011

2011: Outra Galicia é posible

A foto que fala

Coa esperanza que trae
un novo ano
(Kunduz, Afganistán).

O trasno Se funciona non o toques

Daniel López

Son mestres da prestidixitación. Nada por aquí, nada por aló, nada de nada -pero de nada- por acolá, e....zas! velaí un éxito.

O cuarto informe PISA (Avaliación internacional de alumnos da OCDE), con todo o que ten de discutible, vén de acreditar que os alumnos galegos non están tan mal, por máis que haxa treito abondo de mellora. Polo menos non están desastrosamente mal en relación cos demais. Os datos falan: se ben hai un 17% de “suspensos” no exame PISA, esa porcentaxe é menor cá media española (21%) e mesmo está por debaixo do conxunto de países da OCDE (19,6%). Galicia queda ben en coñecemento do medio e a proba de comprensión lectora foi superada polo 82%, por riba da media española e moi por riba de canarios e andaluces, por exemplo.

O conselleiro de educación mostrouse “contento”, congratulouse de que se subiran 7 puntos en comprensión lectora, indicando que o informe sinala unha “inflexión” cara a un “movemento alcista” no rendemento escolar dos estudantes galegos. Fantástico.

Ben. Os datos deste informe PISA corresponden a exames realizados no 2009. É dicir, que ese suposto progreso e eses resultados tan decentes en relación á mediocridade circundante corresponden, en calquera caso, aos méritos dun sistema educativo dirixido polos predecesores de don Jesús Vázquez. O feito admite pouca discusión: a mellora prodúcese en relación co informe do 2006. Resultaría sensacional pensar que todo un conselleiro de educación ten a elegancia de recoñecer que está brindando por unha mellora de resultados conseguidos polo equipo anterior de goberno, do partido rival. Pero dáme que a cousa non vai por aí.

E o conto ten o seu aquel. Se efectivamente esa “inflexión”, ese “movemento alcista”, se produce grazas a un sistema que, consciente do desequilibrio lingüístico, favorecía o reequilibrio e a efectiva capacitación bilingüe dos rapaces potenciando o uso do galego, ... por que cambialo? Por que queremos parecer nos a canarios e andaluces, tan semellantes a nós en renda per cápita, pero perfectamente monolingües e perfectamente na cola dos indicadores de competencia escolar?

Editorial 2011: Augas revoltas na Galicia imposible

Recentemente un xornal denunciaba á consellería de Medio Rural por financiar con case 43.000 € un estudio sobre o sector agroalimentario galego no que se facía un plaxio doutro feito para Aragón. Disque o asunto chegaba a tal punto que nalgún momento se lles colou directamente algunha burrada como a de elaborar un “decálogo para desenvolver el sector agroalimentario aragonés”.

A xente está anoxada con esta crise que se presume terrible nos seus efectos no ano que entra. Hai sinais: desafuzamentos por impago de hipotecas, suicidios aparentemente inmotivados, hai morosidade, as pequenas empresas sen liquidez, e familias con todo o mundo no paro. A crise castiga aos de sempre, que son os clientes dunha verdadeira política social. Pero a política social, por máis que a propaganda da maquinaria Feijoana se esforce en

proclamar está sufrindo un doloroso recorte.

Neste ano que entra, ben podería pasar que a xente lle pase factura aos nosos gobernantes por cousas

O ano novo vén revolto, cunhas eleccións para avaliar a acción de goberno

como pagar estudos copiados e inútiles, por uns sobredimensionados “gabinetes de comunicación”, auténticas lavadoras de información e contadoras de contos cada vez menos cribles; por seguir financiando -por medo ou agradecemento- a xornais que “quitan e poñen rei”, mesmo coa desculpa da promoción do galego cando non o utilizan; por seguir sen revisar as dietas de parlamentarios e salarios de alcaldes, amparados nunha discutible interpretación da autonomía local.

O ano novo vén revolto, porque nas eleccións locais vanse debater moitos destes conceptos. Vaise avaliar polo electorado como se aplica o concepto “austeridade”, como se priorizan os gastos e se esa austeridade vale para todos. Será unha proba de lume para a Xunta de Feijoo, a primeira que ten a triste honra de legislar contra o idioma galego, e de enfrontarse a institucións como a Real Academia ou o Consello da Cultura. Tamén para quen anulou un concurso eólico xa resolto e non foi quen de resolver en prazo outro novo, sen explicar canto nos vai custar esa “vendetta” aos contribuíntes. Será a reválida para esta dereita pulcra, desarraigada, supostamente cosmopolita. E as primeiras sondaxes non resultan moi positivas para o partido que goberna Galicia.

A cuestión da calidade das alternativas pode ser outro problema. E non pequeno.

E con todo non hai que perder o tempero, nin a esperanza, nin a imaxinación. Porque outra Galicia é posible. Ten que ser posible.

Rumores de esperanza

Xan Guillén

Coas novas tecnoloxías agora as felicitacións de Nadal mándanse por correo electrónico ou por mensaxe de texto ao móbil. Practicamente desapareceron as postais de Nadal. Xa ninguén manda eses coñecidos christmas. Só recibimos de institucións ou de negocios unhas felicitacións feitas en plan industrial porque pertencemos a unha base de datos. Ninguén manda xa esas tarxetas de Nadal. Ninguén? Non. Teño un amigo que é coma eses irreducibles galos. Botan tempo en cada amigo e deciden mandar unha felicitación de Nadal personalizada, escollendo a postal que mellor que lle acaia a cada quen, redactando unhas palabras para cada

un e poñendo o selo. Cantos sabedes o que vale agora mandar unha carta? Este amigo é Carlos, irimego que sei de boa tinta que me segue polos meus pasos a través de internet xa hai unha chea de anos. Dende que comecei nun blog da igrexa ao meu propio blog. Logo ségueme nas redes sociais e agora nos Rumores. Por iso, Carlos, que sempre me sorprendes coa túa felicitación de Nadal aquí vai a miña: Querido Carlos, eu tamén desexo que teñas un moi feliz Nadal no cal o Deus que se fixo Neno no medio de nós continúe a darche azos para ser coma ti es. A xente coma ti é imprescindible porque leva o auténtico espírito de Nadal durante todo o ano. Que teñas un feliz ano, Carliños.

1

3

2

4

A peneira

1

Rematado o Xacobeo, urximos o novo **MUSEO** de Historia Natural Luís Iglesias, en Compostela, obra de César Portela coma a Casa de Europa, a Escola de Altos Estudos Musicais, o Centro de Estudos Avanzados ou o edificio da SGAE, todos eles situados no finca Vista Alegre, en Santiago. Tamén imos gozar do das Peregrinacións, no antigo Banco de España en Santiago, obra do outro arquitecto senlleiro, Manuel Gallego.

2

Agasallamos libros, e nos 50 anos da súa independencia, apostamos por **NIXER** (Ed. Xerais) que recolle testemuñas de escritores coma Fernán-
dez Naval ou Camilo Franco, que viaxaron alí convocados por Cultura Solidaria Galega. En 1960, "Ano de África", naceron 17 nacións das 54 dun continente con centos de etnias e 2000 linguas vivas das que só son oficiais o suahili e once sudafricanas.

3

APRENDER DIVERTINDOSE é a teima de "Arume Xogal". un trivial que inventaron Luís Taboada e Álvaro Rey, con preguntas da nosa cultura, lingua, historia, etc. Comercialízao Aira das Letras, de Allariz. Bo agasallo para grandes e pequenos, e ademais un traballo rigoroso de anos capaz de satisfacer a calquera que participe dos xogos de mesa.

4

No "Ano da Biodiversidade", sumámonos a **MERCURIO CERO**, de Ecoloxistas en Acción que denuncian en Lourizán, (Elnosa e Ence), un nivel prohibido pola OMS, que infecta a alimentación a través do peixe. Á cola na industria, emitimos o 20,6% de partículas contaminantes do Estado: Meirama, Ferroatlántica-Cee, As Pontes... 12 das 19 rías non cumpren a lei, que prexudica o marisqueo a pé: 8.800 toneladas/ano de bivalvos.

Alfonso Blanco Torrado

5

O Nadal é unha imaxe cruel do consumismo. O 1% da humanidade controla a metade da riqueza, e o 20% consome o 80% dos recursos, sen importarlles a súa destrución, pois consideran os outros só mercadorías. Así, 250 millóns sobreviven coma escravos deles. Máis de 3000 persoas subsisten con menos de 1 euro por día e o 16% da poboación de Europa viven na **MISERIA**

6

O Dalai Lama vai deixar a representación política do Tibet. Entre nós hai 500 seguidores de Buda, o dharma. Na foto un buda de Bueu, Antonio Sequeiros, que vive en París. O centro máis importante está en Vigo, a congregación dos Karmapa, coa cabeceira-nai no Mosteiro de Sonada-Huesca. **O BUDISMO** tamén se espalla dende as Escolas Rigpa de Vigo e A Coruña

7

Eleccións en Arxentina, Perú, Guatemala e **NICARAGUA**, onde traballan algunhas/úns de nós, nun litoral repobado por galegos no XVIII. É o país máis pobre de América, con Haití, arruinado polas mafias dos EUA, que dende Reagan-Bush acosaron toda iniciativa de progreso, alentada pola solidariedade co sandinismo. Na foto Haydée Castillo, líder das mulleres labregas pola igualdade, dende a Revolución 1978/1990

8

A primeira testemuña cristiá en Galicia é a **ADORACIÓN DOS MAGOS** (315), nun sarcófago de Temes-Carballido, un mármore vido de Roma. A escultura máis antiga do Museo de Lugo é outra adoración, da igrexa de Fragas-Pontevedra (s. XV). Tamén temos a barroca do retablo de F. Moure no Museo das Clarisas de Monforte, onde tamén se conserva o nacemento, traído desde Nápoles polos Condes de Lemos.

POLÍTICA

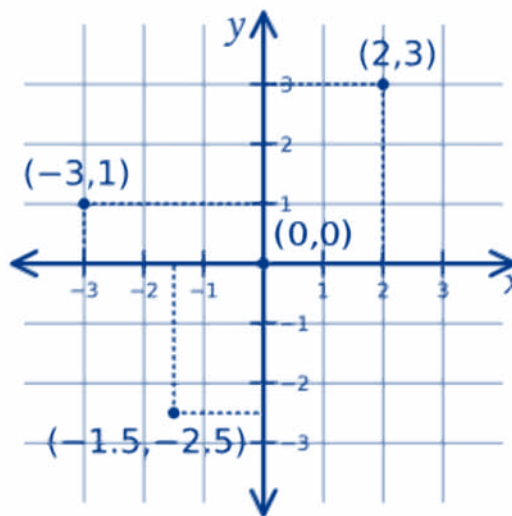
Que lugar ocupo nesta crise?

Pedro Pedrouzo Devesa

Hai un consenso xeralizado acerca de dar como únicos causantes da crise económica aos malvados especuladores e a algúns pérfidos políticos. Nesta situación, parece-me útil propoñervos un xogo que consista en analizar, e así coñecer, como nos situamos diante da crise. Usaremos o plano cartesiano, formado por un eixo horizontal (as abscisas) e outro vertical (as ordenadas).

Imaxinemos que no eixo horizontal representamos a satisfacción das necesidades que conseguimos coas nosas accións. Por exemplo: dar clase satisface a necesidade de ser formado, vender un bocadillo satisface a necesidade de comer. É importante suñar que só imos representar as necesidades que cubrimos dos demais, nunca as nosas. É dicir, imos valorar o benestar ou malestar que xeramos nos demais. Se cubrimos unha necesidade situarémonos no lado dereito da gráfica; se creamos un problema (contaminamos un río), situarémonos nos valores negativos das abscisas (lado esquerdo da gráfica).

No eixo de ordenadas imos representar o fluxo de diñeiro. Se facemos algo de balde situarémonos no valor 0 do eixo de ordenadas. Se nos pagan, estaremos nos valores negativos do eixo (lado inferior da gráfica) e se pagamos nos valores positivos (lado superior).

todo o que recibimos foi pagado por alguén previamente

Xa temos todo o que necesitamos para valorar as nosas accións (remuneradas ou non) e ver qué aportamos (e qué recibimos) da sociedade na que vivimos.

No punto (0,0) nin aportamos nin recibimos nada. No punto (-3,1) creamos 3 problemas e pagamos só por 1 (sería o caso dalguén que paga unha multa moi pequena por contaminar un río). No punto (-1,5, -2,5) creamos 1,5 problemas e cobramos da sociedade 2,5. Se existe un traballo remunerado que consista en crear problemas este é o seu sitio, por exemplo ser un político (ou un funcionario) corrupto: cobra dos demais e en vez de satisfacer unha necesidade social, crea novos problemas á xente. Por último, no punto (2,3) contribuímos ao benestar social con 2 e ademais pagamos 3 (por exemplo: traballamos nunca ONG e ademais colaboramos economicamente, sempre que esa ONG satisfaga unha necesidade real doutras persoas e non só dos seus afiliados).

Hai partes deste plano cartesiano que posiblemente non vos gusten: un parado que cobra a protección ou un pensionista estarían na parte das abscisas inferior, porque reciben diñeiro dos demais. Esa situación pode compensarse co tempo que dediquen aos demais. Unha interesante reflexión que podemos sacar de aí é que os nosos dereitos constitúen unha carga para os demais, necesaria, pero que debemos saber valorar.

Podemos botar contas coa sociedade, e ver que aportamos e que recibimos, tanto dunha forma puntual (un día, un mes), como prolongada no tempo (varios anos). Así mesmo, podemos comprobar que a cambio de cero euros (eixo ordenadas) a tradicional ama de casa pode satisfacer moitas necesidades dos outros (criar, educar), e polo tanto situarse nun punto (0,5), por exemplo. Porén, se ten asistencia sanitaria gratuita, xa está recibindo algo da sociedade e estaría, por exemplo, no (1,5).

A importancia deste plano radica en que cando a suma das accións dunha sociedade, colocan a esta na parte negativa da gráfica, a crise está servida. Se o número de individuos que se sitúan na parte positiva non compensa aos que están na negativa, a crise está chamada a durar.

Tamén nos mostra a situación de inxustiza daqueles que cobran máis do que deberán polo traballo que fan, ou, ao revés, menos do que se merecen.

Situádevos, pero sen acritude. Non se trata de autocastigarse. Só de ser conscientes de qué é o que recibimos da sociedade (educación, seguridade, sanidade, estradas, etc.) e qué é o que lle aportamos. Porque todo o que recibimos foi pagado por alguén previamente. Feliz ano 2012.

O Peto do Santo Antón

Rubén Aramburu

Vai unha historias de Nadal que lin hai uns días. Aconteceu nos EE.UU. Un mozo, fillo único, no mesmo día en que remata os estudos universitarios e cun proxecto laboral por diante é asasinado a tiros por outro mozo medio tolo. A este último collérono e levárono a xuízo onde foi condenado a cadea perpetua. A nai da vítima é unha muller crente e no

medio da rabia e da dor asume que ten que perdoar. Escíbelle ao asasino e dille que o perdoa. Pasa un ano sen resposta. Un día chega unha carta de poucas liñas da prisión onde está o condenado, sen o mínimo arrepentimento agradece o perdón. A nai quere entender e volve a escribir pedíndolle unha cita na cadea. Pasa case outro ano cando chega o consentimento e prodúcese o encontro.

Aquela muller viaxou soa á prisión en nun cuarto acompañada dun funcionario, encontrouse co asasino do fillo. Nin unha bágoa, nin un perdón. Soubo que fora un rapaz maltratado e abusado desde moi neno, e que medrou cun odio social enorme. O mesmo que agora lle contaba como gozaras ao matar ao seu fillo. A muller volveu chorando a casa. Días despois volveu a escribir, pero desta vez o asasino contestou logo: - Por favor non me escriba máis, faime reencontrar co meu pasado.

Meses despois chega unha carta do funcionario que a acompañara naquela visita. O mozo mudara de conduta, deixou de illarse, de non falar... comezou a colaborar e a mostrar algún interese por actividades da cadea. A muller non desistiu e foi recibida unha vez máis polo mozo, e houbo outra e outra, e moitas máis... Un día o asasino derrubouse e acabou chorando nos brazos da nai da súa vítima. A muller consolábao coma se fóra seu fillo.

Dun xeito misterioso o perdón daquela nai levouna a adoptar ao asasino do fillo, e o asasino por unha vez na súa vida soubo o que era ser querido.

So desde o amor pode medrar algo novo, so desde o amor pode ser Nadal na xente. Non si?

PERDÓN

O CARRABOXO por XOSÉ LOIS

Entrevista Lidia Senra. A historia dun liderado entrañable

Redacción

Conversa con Tareixa Ledo Regal

Tareixa Ledo é Licenciada en Ciencias Sociais e Políticas; máster en Estudos de Xénero e en Terapia de Reencontro. Na actualidade traballa no Sindicato Labrego Galego (SLG) en tarefas de formación e organización interna. Nacida fóra de Galicia, acabou asentando en Romariz (Abadín), onde viviu durante 15 anos. Foi nese tempo cando naceu nela unha atracción vertebradora polo mundo labrego, unha cordialidade fonda que non pasa pola nostalxia dun tempo pasado, senón por unha ollada crítica que nos últimos anos desenvolveu unha clara perspectiva de xénero. Froito desa mirada é o libro que acaba de presentar: *Lidia Senra. A historia dun liderado entrañable*, no que rende tributo á que fora secretaria xeral do SLG durante varias décadas. Animados pola desculpa do libro, parecéunos oportuna esta entrevista na que a autora reflexiona sobre a figura de Lidia Senra, a muller labrega, e os modelos de liderado feminino.

Por que un libro sobre Lidia Senra?

As mulleres precisamos coñecer e visibilizar outras mulleres para termos referentes non só masculinos nos que mirarnos. Para nós é un camiño de crecemento imprescindible porque precisamos nomear en voz alta, dicir con voz pública e con orgullo o nome de mulleres significativas para aprender a dicir tamén con ese mesmo orgullo o noso nome. Por iso este libro.

Ademais, como secretaria xeral do Sindicato Labrego Galego (SLG), Lidia foi poñendo en práctica un xeito

Liderado e entrañable, como casan estes dous termos?

Cando escoitamos falar de “líderes” ou de “liderados” pensamos en políticos, en grandes empresarios ou en altos cargos. E sempre -ou case sempre- pensamos en homes con capacidade para o mando que actúan desde unha posición de autoridade.

Os “liderados entrañables” comezaron a emerxer cun papel propio desde os inicios do século XX. Son un xeito novo de liderar que está a xurdir da práctica de millóns de mulleres

Lidia foi a única muller no Estado que ocupou a máxima responsabilidade nunha organización agraria e unha das poucas da Unión Europea

diferente de liderar, algo novo para o mundo das organizacións e non só das organización labregas. Un xeito que Marcela Lagarde, ex-deputada mexicana e unha das teóricas feministas máis coñecidas internacionalmente, deu en chamar “liderados entrañables”

res en todo o mundo. “Entrañables” significa coas entrañas, co corazón... Trátase de eliminar poderes autoritarios; o poder como abuso, o poder de mancar a outros, de expropiar as posibilidades de vida das persoas. As mulleres non queremos os poderes establecidos, senón outras formas de

poder que nos permitan desarticular poderes destrutivos e opresivos vixentes na nosa sociedade.

As mulleres buscan poder? Non será repetir a historia “dándolle a volta á tortilla”?

As mulleres lideramos para ter poder; un poder que algunhas teóricas feministas gustan de chamar “poderío” para diferencialo do poder dominante e autoritario que é un “poder sobre” (sobre as mulleres, sobre a natureza, sobre...). En cambio o poderío que buscamos as mulleres é “poder para”, é “poder con”, é “poder de”. As mulleres buscamos poderío para eliminar calquera tipo de dominio, especialmente o dominio de xénero. No entanto, nin sempre as mulleres lideran de xeito entrañable, nin tampouco estes liderados son exclusivos das mulleres. Aínda que historicamente non resultou o máis frecuente, tamén algúns homes desenvolveron o seu liderado desde estas outras claves. Recordemos a práctica de Xesús ou de Mahoma, de Ghandi, de Lutero King ou de Nelson Mandela... O modelo dos liderados entrañables é unha invitación para nosoutas, mulleres,

e tamén para os nosos compañeiros homes, especialmente para aqueles que están a transitar novas masculinidades, novas maneiras de ser e de facerse homes no mundo.

A pretensión de construír sociedades xustas precisa incorporar o soño da igualdade; sociedades nas que se rompa a dominación, onde o poder deixe de ser entendido como “poder sobre” e se conciba como poderío. E iso precisa de persoas e organizacións que vivan e actúen desde eses mesmos estilos.

O poderío que buscamos as mulleres é un poder para a vida: é “poder para”, é “poder con”, é “poder de”.

E entón o liderado de Lidia responde a esas novas propostas?

Lidia ten unha maneira diferente de crer, de crear e de consolidar organización. E nótase no estilo organizativo do SLG. Na Galiza, é unha desas mulleres que están a dar novos

significados ao poder, ao liderado, ao papel das organizacións sociais, a construír colectivamente alternativa social, e a outras moitas cousas máis...

Desde os seus comezos na actividade sindical, Lidia foi unha pioneira: aos 17 anos xa empezou a colaborar cos CALL (os Comités de Axuda á Loita Labrega), organizando asembleas polas aldeas de Monforte... Poucos anos despois era elixida portavoz nacional do SLG e exerceu a responsabilidade da Secretaría Xeral ao longo de 18 anos dun xeito innovador, “entraña-

ble”, ata o día que deixou voluntariamente o seu cargo. Coido que hoxe Lidia é unha feminista recoñecida e unha líder indiscutible do sindicalismo labrego. Ademais, o seu traballo constante e de anos na Comisión Executiva da Coordinadora Labrega Europea e na Comisión Internacio-

Na IV Conferencia Internacional de Vía Campesina, Lidia (3º á dereita) é elixida para a Comisión Internacional de Xénero en representación das organizacións agrarias de toda Europa - Sao Paulo (Brasil), Xuño 2004 (Fonte: Fouce).

Dúas centas labregas marchan por Compostela (Lidia no centro) para esixir a cotitularidade das explotacións agrarias (Fonte: Fouce)

Entrevista Lidia Senra. A historia dun liderado entrañable

Redacción

nal de Mulleres de Vía Campesina fai dela unha referencia obrigada tamén dentro do movemento agrario europeo e internacional.

Lidia foi a única muller no Estado que ocupou a máxima responsabilidade nunha organización agraria e unha das poucas da Unión Europea... Inaugurou un espazo nunca antes pisado por unha muller e, en menor medida aínda, por unha labrega. Posiblemente é a persoa galega de maior relevancia pública fóra das nosas fronteiras. É un valor engadido para a nosa dignificación como país. Coñecer a súa historia e difundila é importante. Ademais, a través da narración do percorrido de Lidia, quero contribuír ao recoñecemento das mulleres labregas, as eternas esquecidas...

Facendo declaracións ante os medios de comunicación durante unha manifestación en contra das negociacións da Organización Mundial do Comercio (Compostela, 2005) (Fonte: Fouce)

Aínda hoxe as labregas seguen a ser as eternas esquecidas?

O mundo da aldea segue a ser referenciado como un lugar sen futuro. É o que nos transmiten os medios de comunicación e as institucións oficiais; é o que transmiten moitos técnicos e profesionais, a maioría das

lleres labregas é inmenso. Tanto das de antes como das de agora. Por iso dedico unha parte do libro a deconstruír eses discursos, rescatando as biografías dalgunhas labregas e analizando o seu papel protagonista nas loitas agrarias da nosa historia máis

quero dicir resignificar a súa contribución indubidable para a vida e para a humanización da vida (como coidadoras da terra, como cultivadoras de alimentos...). E isto, coido, só se pode facer desvelando a innegable dimensión política da súa contribución.

Na labregas agóchase un potencial inmenso, creador de alternativa social.

investigacións e moitas axendas políticas tamén. É a mirada neoliberal.

En canto ás mulleres labregas, son ignoradas e invisibilizadas. O estereotipo da “muller labrega galega” segue a transmitir, aínda en pleno século XXI, a imaxe dunha labrega de pano na cabeza. Unha realidade xa case inexistente na actualidade pero que pervive no noso imaxinario colectivo. O descoñecemento das mu-

recente (nas mobilizacións en contra da central nuclear de Xove, na loita en defensa da marisma de Baldaio ou na loita das Encrobas).

A miña intención é cambiar o discurso que historicamente colocou as mulleres labregas nas marxes sociais para resituálas no centro da realidade. Parte da miña pretensión é poñer en valor a súa vida e a súa contribución. E cando falo de poñer en valor

Cal che parece que está a ser a contribución das labregas hoxe?

Como moitas mulleres na nosa sociedade actual, algunhas labregas do SLG están despertando á conciencia de si mesmas, están autoorganizándose na Secretaría das Mulleres, están reivindicando dereitos básicos como a titularidade compartida, están ocupando con decisión lugares de responsabilidade pública dentro e fóra da organización... E froito dese traballo de máis de vinte anos, no último Congreso do sindicato aprobouse, por exemplo, a paridade en todos os órganos de dirección; unha paridade que xa se está facendo realidade.

FORO 2010: As miñas impresións

Manuel Dios Diz

*O FORO 2010 Compostela foi un evento de enorme envergadura arredor da Cultura da Paz. Santiago de Compostela, e Galicia enteira, foron, sen dubidalo, unha referencia internacional, un lugar de encontro laico, cívico e democrático, de máis de 1000 persoas que pulan por construír outro mundo máis xusto e máis humano. O lema escollido foi unha vella máxima de **Gandhi** adaptada á nosa realidade: "Non hai camiños para a paz, a paz é o Camiño".*

O FORO 2010 inaugurouse o 3 de decembro no Paraninfo da Facultade de Historia. Con neve e folga de controladores empezou a Reunión de Alto Nivel. Recordo con especial emoción o man a man sobre Xustiza Universal entre **Federico Mayor e Baltasar Garzón** no Araguaney, que delicia!, canta sabiduría acumulada!

Logo empezaron os congresos internacionais: o primeiro, o de Información e Dereitos Humanos, coa presenza, entre outras personalidades, dunha que brila con luz propia, **Gertrude Mongella**, de Tanzania, a muller que dirixiu coa man tendida a Conferencia de Beijing, aquela que destacou o papel determinante da muller na construción da paz, ex-presidenta do Parlamento Panafricano, e que na mellor tradición oral de África, nos regalou contos e historias da súa visión da paz, como unha auténtica mestra na súa aula, unha felicidade.

Tivemos a honra de recibir á nova Directora Xeral da UNESCO, Irina Bokova, que compartiu con nós, no Salón Nobre de Fonseca, a conferencia sobre *O papel da UNESCO na construción da paz*, magnífica, refrendando diante do Reitor a nova **Cátedra da USC sobre Cultura da Paz e Dereitos Humanos**. E acompañáronnos **Mario Soares, Gervasio**

Sánchez, Cora e Peter Weiss, Ana Isabel Prera, Jean Ridoux, David Adams...

O día 10 de decembro, Día Internacional dos Dereitos Humanos, inauguramos o **Foro Mundial de Educación**. Máis de 1000 asistentes, 150 actividades autoxestionadas, 30 experiencias educativas, delegacións de máis de 40 países, proxeccións, obradoiros, mesas redondas, pluralidade e diversidade, paz a mans cheas, *a internacional da bondade*, como dicía José Saramago e repetíu a súa muller **Pilar del Río**. Con centos de persoas que levan máis de vinte anos dedicadas en corpo e alma á causa da paz, en todo o mundo, a estrutura básica desa internacional da bondade... e **Paquita Sauquillo, Juan José Tamayo e Anwarull Choudhury**, artífice da declaración e o Plan de Acción de Cultura de Paz en Nacións Unidas, canto talento e concordia xuntas!

Aprobamos a **Declaración de Santiago de Compostela sobre o Dereito Humano á Paz**, para que a paz sexa un dereito xurídico recoñecido.

Fixemos o Congreso Internacional sobre a **Memoria, a Reconciliación e a Cultura da Paz**, con **Sánchez Albornoz e Julián Casanova** reflexionando sobre as feridas aínda non cicatrizadas da Guerra incivil.

Houbo música e numerosos concertos, ciclos de cine africano e árabe, relatos e exposicións durante todo o mes.

Pudémolo facer coa axuda de 100 persoas voluntarias, mozos e mozas, que merecen o noso recoñecemento e aplauso.

Que mellor regalo para un 25 Aniversario! Grazas, de todo corazón, un millón de grazas e de parabéns.

Algúns non se enteraron ou non quixeron enterarse. Quizais se o promove se unha entidade bancaria... Pois non, foron os movementos sociais, *a internacional da bondade*...

Manuel Dios Diz preside o Seminario Galego de Educación para a Paz. (www.foro2010.org)

As festas do ano De Nadal a Reis

Clodio González Pérez

O Ciclo de Nadal abrangue dende este celebración ata a de Reis, ficando no medio a festa dos Santos Inocentes e a última noite do ano. Sempre foron datas moi festexadas, antes máis polo relixioso que polo profano, e agora ao revés, polas vacacións do inverno, pola troula con que se despiden o ano vello e se entra no novo e polo agasallos.

Cea farturenta, misa do galo e panxoliñas

O Nadal, como data “oficial” do nacemento de Xesús, xa se celebraba a mediados do século IV, en lugar da festa instituída polo emperador Aureliano na honra do *Natalis Solis invicti*, o astro rei que alumea a todos por igual. Na súa orixe está relacionada co lume e co medo da luz dos días, simbolizado polo “tizón de Nadal”, tronco ou acha grande que antes se prendía esta noite logo de deixar morrer o lume vello. Algunhas casas mantiñano aceso ata os Reis, gardándoo entón para prendelo só en casos de treboada ou doutro perigo, e tamén para curar coa borralla certas doenzas, como se denuncia no Sínodo Mindoniense de 1541.

Como en toda festa relevante, non podía faltar a parte culinaria, pero, ante os abusos, a Igrexa declarouno día de vixilia e a carne desapareceu das mesas, substituída polos peixes, as hortalizas e as froitas.

Foi co gallo desta prohibición como o bacallao acadou o posto de honra que aínda hoxe goza, acompañado de coliflor ou de patacas. Antes de se estender os frigoríficos, xunto coas sardiñas salgadas e os peixes curados (o polbo, a raia, o congrio, a pescada...), o bacallao era o único do que se podía dispoñer en cantidade como para que chegase a todas as casas. A vixilia desapareceu, pero mantívose o costume, malia que cada vez teña que competir

máis con manxares exóticos, coma o pavo (o “perú”, de parte do sur de Galicia e Portugal). A sobremesa era a base de noces, castañas, abelás e uvas e figos pasos, algúns substituídos nos nosos días polo turrón, os polvoróns e outras lambetadas.

En moitas casas a mesa deixábase coas sobras sen recoller, na crenza que viñan as almas dos defuntos a tomar parte do banquete, e, como conta Manuel Murguía, nalgúnhas ata había sempre unha cadeira baldeira para o último finado da familia.

Facíase (ou fano, onde se mantén o costume) por rematar de cear con tempo para chegar á igrexa á “misa do galo”. No intre en que o celebrante cantaba “Gloria” empezaban a soar as primeiras panxoliñas, que logo a mocidade cantaba de porta en porta, e os días seguintes, pola tardiña, tamén os nenos e as nenas. O natalicio de Cristo era o pretexto para solicitar o aguinaldo de noces, castañas, chourizos, cartos..., que os panxoleiros (e panxoleiras, pois tampouco faltaban as nenas) agradecían con laudatorios versos dedicados a que llo dera:

*A señora ama da casa
ten a cor da cereixa,
e ela como é boa moza
sen esmola non nos deixa.*

O día das inocentadas

A festa dos Santos Inocentes, en lembranza da matanza de meniños decretada polo rei Herodes, aínda tratándose dun feito tan cruel, non por iso se celebra sen ledicia. Poucos se libran de crer o que despois resulta unha pulla, un calote ou unha inocentada. Noutros tempos, en tal data os nenos gozaban de certas prerrogativas, como a de facer de “bispiños”, vestindo roupas semellantes ás dos eclesiásticos. Debeu ser corrente esta manifestación, pero á Igrexa non lle agradaba e prohibiuna, en particular no bispado de Lugo o ano 1669: ... *ningunha persoa [...] poida usar, en tal festa de bispiño de vestidura ningunha sagrada, nin doutra que o pareza aínda que non sexa sagrada, como mitras, roquetes, albas, mantelas, nin se vista de semellantes aparencias, nin use de bendicións*. Con todo, hai constancia que aínda se elixía “bispiño” na igrexa coruñesa de San Nicolás no século XVIII.

Cantando panxoliñas (La Ilustración Gallega y Asturiana, 1880)

Ano novo, vida nova

Noutros tempos esta noite non se diferenciaba moito da de Nadal: ceábase na casa (agora son cada vez máis os que van de restaurante), e logo íase á misa ás doce da noite. Ao remate empezaba a xolda: cantar, andar de casa en casa, beber...

O día primeiro é a festa dos “manueles”, e, ao tempo que se lles felicita a onomástica, tamén se toman unhas copas. Antes para estas datas había “as xaneiras”, cantigas propias desta noite, referidas en particular ao aninovo:

*Ano novo, ano novo,
ano novo velo aí vén,
veña polo noso ben,
polo de vostede tamén...*

As xaneiras, como outras manifestacións populares, tamén foron prohibidas ao longo dos séculos, como por parte da cámara de Lisboa o ano 1385, para agradecer a Deus a victoria de Aljubarrota, proba de que non estaban moi ben vistas por certos altos estamentos: *Outro sin estabelemos que d'aqui em adiante em esta cidade e em seu termo non se cantem Janeiras nem Mayas, nem a outro nenhum mez do ano.*

A noite de Reis

O Ciclo de Nadal remata cunha festa ateigada de ilusión para os cativos e ata tamén para os grandes. A quen non lle chega un xoguete ou un agasallo? Poucos son os nenos e as nenas que, cando menos, non reciben algún dos que pediron na carta aos Reis Magos. Antes – non porque eu sexa vello, senón por cambiar o mundo tan lixeiro- non os recibían máis que os privilexiados, e os demais tiñamos que conformarnos con ben pouco: o meu primeiro foi un cochiño de folla de lata adquirido cos “vales” do catecismo.

Rancho de Reis de Guláns – Ponteareas, c. 1920 (Arq. Municipal de Ponteareas)

Non desapareceron os “ranchos de reis”, aínda que non se pode comparar o número co de hai só vinte anos. Esta manifestación, propia do sur da provincia de Pontevedra, está formada por mozas, mozos, un gaiteiro e un tamborileiro. O cinco e o seis percorren as aldeas, as vilas e, antes, ata as cidades (como Tui e Vigo), cantando, bailando e lucindo traxes brancos adobiados con bandas, coroas con espellos e plumas, etc. Ao remate solicitan o aguinaldo, que é polo que andan. Outros personaxes desta data, tamén ataviados con roupas rechamantes, son os “reiseiros” da parroquia do Hospital (Pedrafita do Cebreiro).

Era o último día en que as cuadrillas de nenos andaban a cantar na procura dunhas “cadelas” ou do que fose, pois todo valía, como dicían algúns de Melide, dirixíndose, como case sempre, á ama da casa:

*Señora casada,
señora solteira,
ovos e torresmos,
longaniza enteira...*

Pasado ou presente?

Non sei como facer: unhas veces exprésome en presente e outras en pasado. Os cambios sociais destas últimas décadas desenvolvéronse tan de súpeto que non se sabe moi ben como falar, pois cando menos se agarda brincar a lebre: onde eu vivo, na contorna compostelá, as panxoliñas (as persoas maiores empregan esta denominación, así como a de panxoleiros para os cantores), xa son un recordo doutros tempos, pero o ano pasado apareceu pola miña porta un fato de mozos e mozas cantando (non moi afinado, por certo) “Arre burriquito vamos a Belén...” Eran “panxoleiras” e “panxoleiros” modernos, que, coma os de antano, non viñan máis que polo aguinaldo.

Nas últimas décadas foi a máis dun xeito extraordinario a celebración da fin do ano vello e a entrada do novo; nunca saíu tanta xente á percorrer as rúas, a consumir nos bares, a cear nos restaurantes e a bailar. Non se pode negar que, mentres as manifestacións relixiosas minguan, esta e a dos agasallos medraron a pulos, pois os Santos Reis, como dicía miña avoa, endexamais foron tan espléndidos, non obstante de que teñan que aturar a desleal competencia –por adelantarse algúns días- de Papa Noël ou Santa Claus.

O noso taboleiro

A mesa de redacción
deséxavos
un bo Nadal e un feliz 2011

EDITA: Asociación A. IRIMIA

FEITO EN PAPEL RECICLADO

MESA DE REDACCIÓN: Daniel López Munoz, Luís Gómez Aldegunde, Pedro Pedrouzo Devesa, Rubén Rivas Vidal, Lidia Campos Chan, Manolo G. Turnes, Lines Salgado Iglesias, José Antonio Martínez. Tlf. 986 10 49 45.

COLABORADORES: Xosé Chao Rego, Victorino Pérez Prieto, Xosé Antón Miguélez, Manolo Regal, Alfonso Blanco Torrado, Xosé Lois Vilar, Marta Sopeña, Gumersindo Campaña, Tareixa Ledo, Moisés Lozano, Clodio González Pérez, Antón Martínez Aneiros, Sara Paz Quiñones, Manuel Pérez Blanco, Xabier Blanco, Bernardo García Cendán, Valentina Formoso Gosende, Celia Castro Ojea, Xerardo Castedo Valbuena, Engracia Vidal, Francisco Xabier Martínez Prieto, Fernando Veiga, Antonio Pinto Antón, Bea Cedrón Vilar, Mariano Guizán Sánchez, Carmen Soto, Rubén Aramburu, Carme Soto, Marisa Vidal e Xan Guillén.

CORRECCIÓN LINGÜÍSTICA: Lidia Campos Chan, Luís Aldegunde.

SUSCRICIÓN: Apdo. 296 - 15705 Santiago de Compostela. Telf.: 655 028 253 / subscripciones@asociacion-irimia.org

SUSCRICIÓN: ordinaria: 24 Euros. de Apoio: 36 Euros. **Correo electrónico** - asociacion-irimia@asociacion-irimia.org

CONTA: Caixa Galicia, CC/2091-0349-45-3040005822 - Urbana, nº 8 - Santiago

DEPÓSITO LEGAL: C-1417-81 **TIRADA:** 1.000 exemplares

DESEÑO E MAQUETACIÓN: Ninfa, Riveiro, Martínez

IMPRIME: Artes Gráficas LITONOR S.A.L.

DISTRIBÚE: IMPACTA

EDICIÓN ELECTRÓNICA: <http://www.vieiros.com/canales/26/canal-irimia> / <http://asociacion-irimia.org/revista.xhtml>

Boa Nova

DOMINGO 2 DE XANEIRO. FESTA DA EPIFANÍA

Mt 2, 1-12

Xesús naceu en Belén de Xudea, en tempos do rei Herodes. E nisto uns magos de Oriente chegaron a Xerusalén preguntando: "Onde está o Rei dos xudeus que acaba de nacer? Porque vimos saír a súa estrela alá no Oriente, e vimos para lle rendermos homenaxe". Ouvindo isto, o rei Herodes alporizouse e con el toda Xerusalén. Convocou a todos os sacerdotes e letrados do pobo, para lles preguntar onde tiña que nacer o Mesías. Eles responderon: "En Belén de Xudea, que así o deixou escrito o profeta (...)". Entón Herodes, ás agachadas, chamou aos magos, para se informar ben de cando lles aparecera a estrela. Logo mandounos a Belén, dicíndolles: "Ide e informádevos ben do que atopedes, avisádeme, para ir eu tamén a lle render homenaxe". Eles, despois de ouviren ao rei, puxéronse en camiño. E, velaí, a estrela que viran saír no Oriente foinos guiando até se deter enriba de onde estaba o neno (...).

A historia ilústranos como, agás excepcións moi contadas e ao mesmo tempo silenciadas, aqueles que están no poder non adoitan desprenderse del de bo grao. Se o ascenso ao poder é duro, o seu abandono devén dramático. Non hai como vender a inexistencia de alternativas para se perpetuar no poder. Mais non hai como fixarmos nos pequenos signos para desenmascarar a inxustiza e ollar a alternativa. Para iso serve a esperanza, para non pecharmos nin os sentidos nin o corazón.

José A. Martínez

A súa estrela guiounos e vimos a adoralo

Na antigüidade, cando se escribía a biografía de alguén importante, a narración da súa infancia servía para presentar as características fundamentais do personaxe e a misión que tería na súa vida de adulto. Estes relatos non tiñan que ser históricos pois o que importaba non era que fíxo, senón quen foi.

Isto mesmo é o que fan Mateo e máis Lucas cando relatan a infancia de Xesús. Para Mateo, Xesús é o novo Moisés, o mesías que vai convocar a todos os pobos a carón de Deus, e desde aí vai construír a infancia do Mestre.

O relato da chegada dos magos a Belén buscando o mesías é un dos recursos que o evanxelista utiliza para formular a identidade de Xesús. Os textos do Antigo Testamento sinalan Belén, a terra de David como o lugar onde ten que nacer o Mesías (Miq 5,1.3; 2Sm 5,2) e afirman que os pobos pagáns poñeríanse de xeonllos ante el traendo agasallos (Is 23; 60,6). Estes acontecementos virían anunciados por unha estrela (Nm 24,17).

Con estes datos Mateo constrúe a súa historia para actualizar en Xesús o perfil deseñado na Escritura para o Mesías. Uns pagáns, presentados como sabios de oriente, descubren no ceo unha estrela que anuncia o nacemento do rei dos xudeus e queren adoralo. No seu camiño atópanse coa resistencia dos propios xudeus quen, representados por Herodes e os sabios de Xerusalén, non queren recoñecer o acontecemento.

O relato, polo tanto, vai alén da obxectividade histórica e busca internarse nos camiños da fe. A comunidade de Mateo víase reflectida na actitude dos sabios de oriente, pois eles/elas tamén creran nos pequenos signos e deixáranse guiar pola luz que Xesús irradiaba nas súas vidas e intentaban afondar nas Escrituras. Este relato era para eles exemplo do camiño que percorreran coma crentes e o acontecido en Belén facíase símbolo da súa propia experiencia de fe.

Carme Soto

A CLAVE

A PALABRA

ECO

Falando da lingua

Lidia e Valentina

○ apalpador

Tralo veranciño de san Martiño chega o Nadal co seu inverniño. Évos ben certo, o deste ano está a ser frío, xa se sabe, de Santos a Nadal hai inverno de verdá e entre Nadal e xaneiro inverno verdadeiro. Se se cumpre aquilo de que decembro mollado, xaneiro xeadado e Nadal chuvioso, xaneiro ventoso, moito nos queda que tremer! A ver se tamén é certo que frío por Nadal, calor desde san Xoán. Así e todo, pola santa Lucía mingua a noite e medra o día e aínda que só sexa un pasiño de galiña, din algúns, máis horas de luz animan o espírito!

E vós, deixádesvos inundar polo espírito do Nadal ou sodes dos que pasades? Cada un segundo as súas circunstancias. Sexa como for, con tantos días santos, quizais si teñades un pouquiño para vos sentar a carón da lareira ou tiraros nun sofá a ler un anaqueño, e sabedes que podedes ler en galego? Podedes atopar moita información en www.agasallo.eu. E para nenos hai cousiñas moi interesantes que tratan algún tema do Nadal, como é o caso de *Cando Martiño tivo ganas de mexar a noite de*

Reis, A boneca e a castañeira, Sodes vos os Reis Magos?, O Apalpador... Do Apalpador, este personaxe mítico galego que vive nas terras do Courel e do que xa vos falamos outros anos, tedes incluso crebacabezas para facer un regaliño. Pero hai mil títulos que poden apaixonar os vossos cativos, indiferentemente da idade que teñan: *Andrés cabeza abaixo, un baño de gargalladas, Tanneke, A illa do tesouro* e xa DVD que merecen a pena están *Abracadabras, Na punta do pé*

Animámosvos tamén a entrar na páxina da Coordinadora Galega de Equipos de Normalización e Dinamización Lingüística. Ademais de que é unha oportunidade estupenda para coñecela, aí, ó premer no link “Recursos do Nadal”, atoparedes o demo de cousiñas interesantes especialmente para o Nadal: contos, refráns, teatro, gastronomía, tradicións

A ver se entre Papá Noel, o Apalpador e os Reis Magos vos cae algún agasalliño, ou fostes moi retorcidos/as? Nós segundo se mire

Feliz e emocionante 2011!!

O Fachineiro dos libros

Tempo de matanzas

El sueño del celta, de Vargas Llosa, xira arredor de Roger Casement, personaxe histórico que denunciou como cónsul británico o xenocidio dos indíxenas no chamado Congo Belga, baixo o reinado de Leopoldo II, e posteriormente a dos indíxenas peruanos na Amazonia para explotar o caucho. Contemporáneo de Conrad, a quen coñeceu no Congo, atribúe o mal estado de saúde do escritor non ás desgrazas físicas que se encarnizaron con el, senón á corrupción moral que invade todo o país que describiría en *O corazón do negror*. Pero nesta novela África volve bárbaros aos civilizados europeos que van alá, mentres que *O informe sobre o Congo* de Casement denuncia que fomos os europeos os que levamos alá as peores barbaries. Nestas viaxes toma conciencia

do vía crucis dos pobos colonizados. Como irlandés que é “a situación de Irlanda doíalle como nunca antes”. Bernardo Atxaga en *Sete casas en Francia* tamén trata o colonialismo no Congo aínda que con máis ironía. Pero ...e o colonialismo español en Guinea? Só algún ensaio o trata. O apaixonante *Un guardia civil en la selva*, de Gustau Nerín cóntanos como o garda civil Julián Ayala é encargado de explotar o país dezmando a poboación. No franquismo continúa a situación grazas a Víctor Suances, “o que asa”, alcume procedente da súa afección a pasar pola grella os nativos. E el recuperarán os colonizados algún día a súa memoria histórica?

A.Q.